

SKLADNJA V TREH PREDELAVAH BOHORIČEVE SLOVNICE (1715, 1755, 1758)

Prispevek obravnava poglavje o skladnji v treh predelavah Bohoričeve slovnice: Hipolitovi iz leta 1715, rokopisni iz leta 1755 in celovški iz leta 1758. Analiza kaže, da pri vseh treh predelavah ne gre za malenkostne popravke, ampak da prinašajo izpuščeni in dodani deli v teh slovnicaх zanimiv vpogled v tedanjo slovničarsko misel. V poglavju o skladnji se še posebej lepo pokaže odvisnost slovnice iz leta 1755 in 1758 od Hipolitove (in ne neposredno od Bohoričeve) predloge, lahko pa tudi spremljamo, kakšne posledice za vsebino slovnice je imelo nekritično prevajanje besedila slovnice v nemščino v izdaji iz leta 1758.

Ključne besede: zgodovina jezikoslovja, skladnja, Hipolit Novomeški, Adam Bohorič, celovški jezuiti, 18. stoletje

0 V obdobju protestantizma v 16. stoletju sta na Slovenskem nastali kar dve slovnični deli (Bohoričeva slovnica iz leta 1584 in mala slovnica štirih jezikov v Megiserjevem štirijezičnem slovarju iz leta 1592; prim. Ahačič 2007: 69–223), na začetku protireformacijske dobe pa leta 1607 še mala slovnica v italijansko-slovenskem slovarju, ki ga je napisal Gregorio Alasia da Sommaripa. Do leta 1715 nato na Slovenskem ni nastala nobena slovnica – ne v rokopisni ne v tiskani obliki, slabo pa je bila poznana tudi Bohoričeva slovnica, ki se je na Slovenskem ohranila le v nekaj izvodih.¹ Slovnico

---

¹ Bohoričovo slovnico sta pred Hipolitom dokazljivo poznala le Schönleben in Valvasor (Slodnjak 1971: 123–124). Schönleben omenja Bohoričovo delo v svoji zgodovini *Carniola antiqua et nova* iz leta 1581, Valvasor pa je v 6. knjigi svoje *Slave vojvodine Kranjske* ponatisnil dele poglavja o pravopisu.

so tedanji pisci močno pogrešali. Norma pisane slovenščine, kakor so jo vzpostavili slovenski protestantski pisci, namreč brez slovnice ni imela nobene teoretične opore, vzdrževala pa se je predvsem s ponatisi mestoma prirejenega besedila odlomkov iz Dalmatinove *Bible* iz leta 1584, ki so bili na voljo v lekcionarjih (Hren in Čandek 1613; Schönleben 1672), izdanih v kar precejšnjem številu izvodov. Zadrego, ki jo je za pisce predstavljala odsotnost slovnice, so reševali z različnimi uvodi v tiskana in rokopisna dela, kakor jih beremo na primer pri Schönlebnu, Kastelcu, Svetokriškem, Vorencu, Hipolitu, Basarju, Paglovcu itd.² Težava glede normiranja slovenskega jezika je bila še posebej velika zaradi razlike med normo, kakor so jo vzpostavili slovenski protestantski pisci, in med spremembami, ki so se dogajale v govorjenem jeziku (Ahačič 2008). Kastelec je tako leta 1678 zapisal: »Če bo marljivi bralec v tem malem delu našel napako, naj odpusti ali moji nevednosti ali tiskarju ali kranjskemu jeziku, ki nima slovnice«³ (navedeno po 2. izdaji, ki prinaša isto besedilo, Kastelec 1678: 177). Edina slovnica, ki je bila v 17. stoletju na Slovenskem opazno prisotna, je slovnica jezuita Emmanuela Alvara (Ahačič 2007: 93), ki so jo rabili na jezuitskem kolegiju v Ljubljani za pouk latinščine v prvih treh razredih. Za razumevanje jezikoslovnega znanja na Slovenskem je neprecenljivega pomena, da je bila ena od številnih evropskih variant te slovnice (doslej jih je bilo za 17. stoletje evidentiranih 131; Springhetti 1961–62: 304) natisnjena tudi v Ljubljani pri tiskarju Mayrju v letih 1686 in 1696,⁴ kar doslej ni bilo širše znano.⁵ V 18. stoletju se je začelo to stanje postopoma izboljševati. Leta 1715 je v latinščini izdal slovnico Hipolit Novomeški, leta 1755 je nastal (prav tako latinski) rokopis slovenske slovnice, leta 1758 pa so jezuiti v Celovcu izdali slovnico v nemškem jeziku. Vse tri slovnice so priredbe Bohoričeve slovnice iz leta 1584, vendar so z njo v različnem razmerju, razlikujejo pa se tudi v kvaliteti: tako glede razumljivosti za tedanjega bralca kakor tudi glede na ustreznost podajanja ohranjene Bohoričeve vsebine, izvornost dodanih delov ter utemeljenost izpuščenih delov.

V obsežnejši primerjavi⁶ teh treh slovnice z Bohoričovo slovnico so se pokazala

² Prim. Kopitar (1808: 57–125). Avtor pričujočega prispevka pripravlja ponoven pregled teh zapisov skupaj s prevodi v slovenščino.

³ »Si diligens Lector in hoc opusculo errorem invenerit, parcat, vel meae ignorantiae, vel typo, vel idiomatis Carniolico, carenti Grammatica.«

⁴ Gre za delo v treh samostojno naslovljenih knjigah: *Emmanuelis Alvari e Societate Jesu De institutione grammatica libri III. quorum secundus nuper est ad veterem fere grammaticorum rationem revocatus*, Labaci: typis Thaddaei Mayr, impensis Adami Scube, 1686–1694. Druga in tretja knjiga sta izšli leta 1686, prva knjiga (morda že ponatis?) pa 1694. Vse tri knjige hrani NUK, tretjo knjigo tudi Slovenski šolski muzej.

⁵ V svoji bibliografiji latinskih del jo našteva Simoniti (1972: 11–12). V NUK-u so jo na našo pobudo digitalizirali.

⁶ O skladnji v omenjenih treh slovnica je doslej analitično, a kratko pisal Jože Toporišič (1984: 161–162; 1988: 231–232, tu na str. 235–236 navaja tudi dotedanje krajše zapise o celovški slovnici; deloma ponatisnjeno v Toporišič 2003: 331–334), o rokopisni slovnici je pisal Josef Hahn (1971: 140–143), ki pa podaja predvsem formalen opis rokopisa, pregledno je o dveh tiskanih slovnica najizčrpnje pisal Slodnjak (1971: 126–128), celovške slovnice pa se dotika tudi Martina Orožen (2003 [1971]: 389–390). Glede razmerij med omenjenimi slovnica je Toporišič dobro predvideval, da je rokopisna slovnica okrajšano Hipolitovo besedilo, kaj več pa ni mogel reči, ker rokopisa ni imel pri sebi. Zato tudi ne drži njegovo ugibanje, da bi bili rokopisna slovnica in celovška slovnica v kakršni koli zvezi. O obravnavanih treh slovnica najdemo kak zapis tudi v drugih delih, vendar v meni dostopni literaturi kaka primerjalna analiza ni bila opravljena.

naslednja razmerja: Hipolitova priredba iz leta 1715 (HG 1715) se naslanja neposredno na Bohoričevo slovnico. Prinaša kar nekaj avtorskih dodatkov, mnoga mesta pa so izpuščena z mislijo na nove uporabnike slovnice. Rokopisna slovnica iz leta 1755 (G 1755) je močno skrajšan prepis Hipolitove slovnice, ki je prav tako narejen na precej visoki ravni. Celovška slovnica iz leta 1758 (G 1758) pa prinaša precej nekritičen nemški prevod Hipolitove priredbe – kvalitetno sta narejena samo uvod in *knjiga* (= poglavje) o pravopisu, ki je tudi najbolj avtorska, nekaj ambicij pa kaže sem in tja tudi knjiga o etimologiji (pregibanju besed). Za vse tri slovnice lahko rečemo, da – v nasprotju z oznakami, ki jih občasno doživljajo – prinašajo mnoge nove informacije ter si zato zaslužijo nekoliko natančnejšo obravnavo. To nikakor niso samo nekritični prepisi Bohoričeve slovnice, ampak priredbe, ki s seboj nosijo tudi duh svojega časa.

Naš prispevek bo govoril o poglavju o skladnji v teh treh slovnica. To poglavje je pravzaprav glede na Bohoriča najmanj izvirno, obravnavamo pa ga kot prvega, ker se v njem najbolj nazorno kažejo razmerja med temi tremi slovnica ter razlike v njihovi kvaliteti.

1 Skladnja v Hipolitovi izdaji slovnice iz leta 1715 (HG 1715)

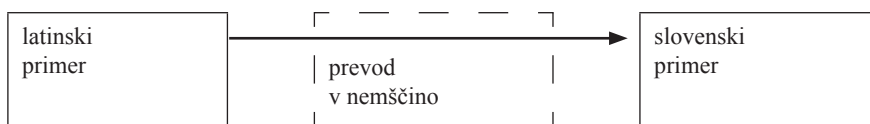
Hipolit je – površno gledano – resda večinoma zgolj prepisoval besedilo BH 1584. Vendar pa tega ni počel brez premisleka in brez določenih sprememb Bohoričevega besedila. Kot je opazil že Toporišič (1984: 161), je pri primerih dosledneje kot Bohorič zaznamoval naglas. Pri primerih je naredil Hipolit več popravkov besed in njihovih glasoslovnih značilnosti oz. njihovega zapisa.⁷ Te popravke sta nato v celoti sprejela tako G 1755 kot G 1758 – kolikor teh mest nista izpuščala. Preostale spremembe Bohoričevega besedila lahko opazujemo na dveh ravneh. Najprej nas bo zanimalo, kaj je Hipolit Bohoričevemu besedilu dodal, nato pa, kaj je izpustil.

⁷ Gre za naslednje popravke (primeri so v celotnem članku prepisani brez naglasnih znamenj): per redu > per zajtu (178), lubesan > lubesen (179), nar nekasanihni > nar hudobnihni (180), is dveju > is dvejh (181), minuzhiga > mineozhiga (181), nedolshan > nedolshen (182), doftojn > vmetalen, vumen (182), mur > samurz (182), furota > firot (183), fe spravio > fe sglhajo (184), oli > ali (184, 211, 213, 215, 218, 221), folk regirafh > ludftvu governafh (185), shihar > shiher (185), verujo > vjerujejo (185), tamazh > tamuzh (185), nefim > nejfim (188), svesde < svejsde (188), vojtkujo > vojtkujejo (188), sholdnerji > fholnerji (188–189, 212), koteru > kateru (189), pejfnam > pejfmam (189), veffela > vfezh (lat. laeta) (190), dejla > della (190), fe shive > fe shivi (192), perjasen > prijasnoft (194), gfarlikoft > nevarnoft (194), vranum > orlam (lat. corvis) (195), bruma > brumnoft (196), denarjem > denarjam (196), navadel > navadil (197), oblezhem > oblejzhem (197), s'pregledajnjem > s'pregledajnjom (197), s'fpanjem > s'fpanjom (198), s'f.../ bilpretom > s'f.../ divnino (198), zhmerle > zhmerli (198), leno > lejno (198), kotere > katere (202), vojlljo > voljo (202), petja > pejtja (202), k'gledajnju > h'ogledajnju (202), s'f.../ delajnjem > s'f.../ delajnjom (203), frezho molim > frezho volfzhim (204), domov > damu (204), p[r]ihel > prihal (204), h'bijejnu > h tepejnu (204), veruje > vjeruje (204), sa shleht > sa porednu (206), vajlja > velja (206), tri firtelnov > trijh firtelzov (208), nefo > nejfo (208), korazheu > korazheju (208), v'Italio > v'lafhko deshelo (208), v'lezhem > v'lejzhem (210), regulus > krajlizh (lat. regulus) (210), gaj > pule (211), ohrane > ohranjo (214), fe deje < fe fturi (215), principu > firfhtu (217), furfht > furlfht (217), revati > grevati (217), ludi > ludij (218), grehov < grejhov (218), bodozhi > bodeozhi (219), per redi > per zajti (219), pruti > napruti (220), v'juda > vivuda (220), v'zhifli > v'fhtivili (221), retki > redki (221), k'perlam > k'mojfhkram (221), fhafajnje > vfhafajnje (222), vajlam > velam (224).

1.1 Dodatki k besedilu BH 1584

Na začetku skladnje je HG 1715 dodal kratek uvod: »Slovenska skladnja ali konstrukcija delov govora se v veliki meri uravnava po latinski, še bolj pa je podobna nemški in italijanski, zaradi česar nam bo v pomoč, če bomo latinsko preobrnilo v nemško in iz tega izoblikovali slovensko.«⁸

Hipolit torej pri spremljanju svoje latinsko-slovenske skladnje bralcu svetuje, da si pomaga z vmesnim sodobnim jezikom – nemščino ali italijanščino.

Vendar pa (drugače kot v drugih knjigah slovnice) ta miselni proces v celoti prepusti bralcu svoje skladnje, ne ohrani niti vseh (redkih) nemških primerov, ki jih lahko najdemo pri Bohoriču (Ahačič 2007: 196–197). Ohrani zgolj primer »das unfere freundschaft« pri infinitivih (HG 1715: 201) ter »jedem in fonderheit« oz. »je einem« pri skladnji števnikov (HG 1715: 212). Bralec naj torej skladnjo sprejema na podlagi latinskega modela, razumeva pa naj jo s pomočjo svojega znanja nemščine (ali italijanščine).

Na dveh mestih dodaja Hipolit primer, ki se mu zdi jezikovno sodobnejši. Pri tem previdno dodaja, da gre za primer iz »ljudskega jezika«. Bohoričev opis jezika mu torej predstavlja model standardnega knjižnega jezika, sodobna raba pa odklon od njega v ljudskem govoru. Tako v poglavju o partitivnem in kolektivnem rodilniku Bohoričevima primeroma za latinski *inter concionatores*: »Mej Pridigarjih« ali »Pridigarmi« doda še (HG 1715: 181): »V ljudskem jeziku: *mej pridirgarji*«. ⁹

V opombah pri primerih glagolov z rodilnikom spomina,¹⁰ kjer Bohorič glagol *misereor* (kot glagol, ki se v latinščini veže z rodilnikom) prevaja z vezavo s predložnim tožilnikom: »fe smilim zhes leto sheno« (BH 1584: 23), doda še primer, ki po vezavi ustreza latinskemu (HG 1715: 194): »V ljudskem jeziku [se lahko glagol *smiliti fe*]¹¹ veže tudi z rodilnikom: *Sem fe vsmilil tiga zhloveka ali te shene*«. ¹²

⁸ »Syntaxis Slavica feu partium orationis Confructio multum fe Latinis accomodat, plus tamen cum Germanis et Italis convenit, quare juvabit Latinum ad Germanifimum revocare, et ex hoc Slavonicum efformare.«

⁹ »Vulgo: mej pridirgarji.«

¹⁰ Vsi slovenski prevodi, ki se nanašajo na slovnično vsebino Bohoričeve predloge, so povzeti po Ahačič (2007: 117–213), zato jih v tem prispevku ne razlagamo nadrobneje. Tam so pojasnjeni tudi termini kot metaplazem, antiptozna, enalaga, sinteza, silepsa, prolepsa, sinekdoha, evokacija itd.

¹¹ Vsebinska v oglatih oklepajih je vselej komentar avtorja prispevka.

¹² »Vulgo etiam cum genit. Sem fe vsmilil tiga zhloveka, ali te shene.«

Pri konstrukcijah z ločilnikom tako primeroma *genere Andria* in *natione Syrus*, ki ju po Bohoriču prevaja s predložnim roditeljskim (od *Andriške shlahte*, od *Syriške shlahte*), doda nov primer z brezpredložnim roditeljskim (HG 1715: 183): »Natione Turca: *turfhkiga faroda*. V roditeljskem brez predloga.«¹³

V poglavju o primerih glagolov z roditeljskim spomina Bohoričevemu prevodu te konstrukcije s predložnim tožilnikom doda še prevod z brezpredložnim roditeljskim: »Rabi se [glagol *smifliti/domifliti fe* – lat. *memini*] tudi z roditeljskim: *fem fe te rizhi domiflil*«. ¹⁴

Zadnjim trem primerom je skupno to, da se želijo čimbolj približati situaciji, kakršno zasledimo v latinščini. To težnjo Hipolit tudi ubesedi na mestu, kjer govori o rabi glagola *esse* namesto glagola *habere*. Bohoričevima prevodoma latinskega stavka »*Est mihi lucro*«: »*Gre, ali pride meni h'dobizhku* ali *je muj dobizhek*«, doda še prevod, ki ustreza latinščini (HG 1715: 197): »Ustrezno latinščini: *je meni h'dobizhku*«. ¹⁵

V prvem poglavju o imenovalniku pred osebnim glagolom (HG 1715: 177) je Hipolit Bohoričevemu besedilu: »Konstrukcija pridevnika in samostalnika je enaka kot pri Latincih,« dodal še dodatno pojasnilo: »Ujemata se namreč v spolu, številu in sklonu.«¹⁶

Zaradi krajšanja pa je pri opombah h glagolu z dajalnikom primeroma, ki ju sicer najdemo tudi pri Bohoriču, dodal svoj komentar (HG 1715: 196): »Nekateri izmed teh glagolov imajo dajalnik osebe in tožilnik stvari /.../ Nekateri imajo samo tožilnik /.../.«¹⁷ Vendar pa je vsebinsko v tem komentarju glede na BH 1584 novo samo opažanje glede dajalnika osebe – ostalo je povzeto po Bohoriču.

Kar se tiče vsebinskih popravkov, lahko omenimo še, da je Hipolit dodal v poglavju o gerundijih na *-dum* pozicijsko varianto predloga *k* (HG 1715: 202): »*k' ali h'*« (Bohorič ima samo *k'*). To varianto sicer najdemo pri Bohoriču v etimologiji (BH 1584: S154).

V poglavju o zvalniški konstrukciji glagola je popravil Bohoričev prevod latinskega primera (BH 1584: S11).¹⁸ Bohorič je namreč pozabil prevesti latinsko besedo

¹³ »Natione Turca, turfhkiga faroda, in genit. sine praepof.«

¹⁴ »Dicitur etiam cum genit. fem fe te rizhi domiflil.«

¹⁵ »Conformiter ad latinum: je meni h'dobizhku.«

¹⁶ »Adjectivi et Substantivi confructio eadem, quae apud Latinos. Concordantium fcilicet: in genere, numero, et casu.«

¹⁷ »Aliqua tamen ex his habent Dativum perfonae et Accufativum rei /.../. Aliqua tantum accufativum /.../.«

¹⁸ »/I/s'hajaj, eden is nafhjih kofiti: zaimek *edan* se dodaja namesto zvalnika, z glagolom druge osebe: *ishajaj*.« – »/I/s'hajaj, eden is nafhjih kofiti, pronomen: *Edan* nominativi casus pro vocativo additur, verbo fecundae perfonae, *ishajaj*.«

ultor, Hipolit pa jo prevaja in ustrezno popravi tudi Bohoričevo razlago, pri čemer pa stori napako, saj beseda *mafzhuvaviz* ni zaimek (HG 1715: 185): »*Is'hajaj en mafzhuvaviz is nafhjih kosti*: zaimek [sic!] *mafzhuvaviz* se dodaja namesto zvalnika, z glagolom druge osebe: *is'hajaj*.«¹⁹ Popravljen je tudi primer »En dejl, jejdi na miso poftavljajo« (BH 1584: S12–13) > »En dejl, jejdi fe na mijšo poftavljajo« (HG 1715: 186).²⁰

Hipolit je v poglavje o skladnji vključil tudi poglavji o nekaj vrstah metaplazma ter prozodiji in naglaševanju (HG 1715: 223–224), ki ju Bohorič podaja ločeno (BH 1584: (6)–(7)). Takšna vključitev je za tovrstne slovnice nekoliko neobičajna, je pa omogočila enakomernejše razmerje v dolžini posameznih *knjig*.

1.2 Izpuščena mesta glede na besedilo BH 1584

O Hipolitu kot prirejevalcu Bohoričeve skladnje nam še več kot dodatki povedo mesta, ki jih je izpuščal. Razvrstimo jih lahko na pet skupin, kakor je razvidno iz spodnje tabele.

Poglavja, pravila ter latinski primeri v BH 1584 ²¹	BH 1584, str. v skladnji	manjka na str. v HG 1715	komentirano pod točko
DE NOMINE			
5. pravilo: <i>De superlatis</i>			
Plato, doctiſimus Graecorum	4	180	5
7. pravilo: <i>De adiectivis copiae</i>			
<i>genitivus copiae</i>			
Za primerom »ditiſimus agri« manjka: Est Germaniſmus.	5	181	5
<i>notitiae</i>			
fidens animi	6	181	5
10. pravilo: <i>De ablativi constructione in nomine</i>			
Materiae ablatiui: coronam duplicem gemmis auroque	7	183	5
Formae ablativi: formofus ere	7	183	5

¹⁹ »/s'hajajen [sic!] mafzhuvaviz is nafhjih kosti: pronomem: mafzhuvaviz, nominativi caſus pro vocativo additur, verbo ſecundae perſonae, is'hajaj.«

²⁰ »*Pars epulis onerant menſas*.«

²¹ Zaradi večje preglednosti praviloma navajamo samo izpuščeni izhodiščni latinski primer, z njim seveda zajemamo tudi slovenski prevod in/ali komentar.

11. pravilo: <i>Formulae laudandi et vituperandi</i>			
puella, modefta vultum	8	183	1a
12. pravilo: <i>De voce opus</i>			
hic artis opus erit	8	184	4
<i>Appofitio</i>			
opes irritamenta	9	184	5
Chrifthus fervator	9	184	5
DE SYNTAXI VERBORUM			
1. pravilo: <i>Nominativus ante perfonale verbum</i>			
Obfervationes			
2. Tu das epulis accumbere divum	9	184	5
4. Didiciffe fideliter artes, emollit mores	10	184	3
5. Dolet Turcis, quod ab obfidione Viennenfi repulfi funt	10	184	5
4. pravilo: <i>[Quarta regula]</i>			
Obfervationes			
2. Fama est malum	12	186	3
3. pauci quippe boni	12	186	1a
DE FIGURIS			
6. Antiptosis			
4. Projice tela manu, fangvis meus	16	190	1b
5. Arcebis gravido pecori	17	190	1b
6. Exgui numero, fed bello viuida virtus	17	190	5
7. Enallage			
2. Facile omnes perferre ac pati, cum quibus erat	18	190	1b
DE SYNTAXI VERBORUM CUM OBLIQVIS			
1. pravilo: <i>Verbum cum Accufativo</i>			
Obfervationes			
4. feci damnum, dedi damnum	20	192	2
facere modum, habere modum	20	192	2

dare/facere verba	20	192	2
2. pravilo: Verbi cum genitivo constructio			
2. Memoriae exempla			
Observationes			
1. Putavi ea de re te esse admonendum	22	194	5
3. pravilo: Dativus cum verbo			
Observationes			
3. Subvenisti homini, iam eum laqueo inferenti	25	196	5
defuit nobis	25	196	5
Fratri tuo repugnaui	25	196	5
praefecto illi eruditione	25	196	4
Ibo animis contra, vel magnum praefectum Achilem	25	196	4
5. pravilo: De duobus Accusativis			
Observationes			
3. Inutile ferrum cingitur	27	197	4
DE GERUNDIIS			
na -do			
Ex defendendo quam accusando, verborum gloria comparatur	34	203	1b
Generalis Regula de constructione gerundiorum			
Observatio			
Gratia salutandorum amicorum domum redij	35	204	2
NUMERI SYNTAXIS			
3. fingulis centena milia	45	212	5
4. binae literae	45	212	2
DE IMPERSONALIBVS			
De impersonalibus activis			
1. pravilo: De ijs, quae personam genitivo designant	46	213	5
Boni pastoris est tondere pecus non deglubere	47	213	5

Principis interest, auctoritatem Publicarum legum saluam et incolumem conferuare	47	214	5
Obfervatio			
2. permagni nostra interest, te esse Romae	48	214	5
4. Refert me mihi, atque vobis timere	48	215	5
6. Meum est iniuriam non adferre	49	215	5
3. pravilo: [Accusativi adduntur his verbis]			
Obfervatio			
1. fecundas res decent superbiae	51	217	5
DE ADVERBIIS			
3. Obfervatio			
Quoad eius fieri potest	54	220	2
DE CONIUNCTIONE			
Sigificationes particulae »vt«			
1. vidi, vt perii	56	221	4
2. Trojanas vt opes et lamentabile regnum eruerint Danae	56	221	4
3. vt ferus est	56	221	4
4. vt mores sunt, ita fortuna respondet	56–57	221	4
5. Vt illum dii deaque perdant	57	221	4
6. Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas	57	221	4
Diferimen inter »vt« et »quod«			
quod convaluisti, gaudeo	57	221	4
hortaris me, vt diligenter discam	57	221	4
Nota			
quod nos iniuifis, recte facis	57	221	4
Herus iuifit, vt faceres	58	221	4

1.2.1 V slovenščini se takšna skladijska konstrukcija ne rabi, na kar je v BH 1584 tudi opozorjeno

Hipolit je izpuščal primere, za katere Bohorič opozarja, da jih za razliko od latinskega izhodišča slovenščina ne rabi.

a) Slovenskega prevoda latinskega primera pri Bohoriču ni

Poglejmo si najprej primere, kjer tudi pri Bohoriču ni slovenskega prevoda latinskega primera. V poglavju o obrazcih za izražanje hvale in graje Hipolit (HG 1715: 183) izpusti primer vezave z imenovalnikom in tožilnikom (*Puella, modesta vultum*; BH 1584: S8), ki ga Bohorič komentira kot: »Ta obrazec pri Slovencih ni v rabi.«²² Pri četrtem pravilu skladnje glagolov z imenovalniki Hipolit (HG 1715: 186) izpusti primer elipse glagola *esse*, ki je v slovenščini ni (*Pauci quippe boni [funt]*; BH 1584: S12). Bohorič ta primer komentira kot: »Te elipse Slovenci ne uporabljajo.«²³

b) Slovenski primer ni v skladu z latinskim primerom

V naslednjih primerih Bohorič latinski primer sicer prevede, vendar slovenski prevod nima značilnosti latinskega primera, na kar Bohorič tudi opozori.

V poglavju o antiptozii prevede Bohorič (BH 1584: S16–17) latinski primer za imenovalnik namesto zvalnika (*Projice tela manu, fangvis meus*) kot »Versi is roke oroshje, moia kry«. Vendar opozori: »Tu se [v slovenščini] ne vidi moč tega obrazca, ker je *moia kry* lahko ali imenovalnik ali zvalnik.«²⁴ Podobno Bohorič (BH 1584: S17) prevede latinski primer za dajalnik namesto ločilnika (*Arcebis gravido pecori, pro, gravida pecore*) kot: »Boh od breje shivine odgajnjak«. Vendar opozori: »Tudi ta obrazec se v slovenskem jeziku ne rabi, ampak se izraža s predlogom in ustreznim sklonom, kakor že rečeno.«²⁵ Tudi pri enalgi z rabo nedoločnika namesto preteklika Bohorič (BH 1584: S18) prevede latinski primer (*Facile omnes perferre ac pati, cum quibus erat*) kot: »Lahku fe je s'vfemi, fkoterimi je okuli hodil s'glihal«. Vendar opozori: »Te konstrukcije Slovenci ne rabijo, razen tako, kot je že rečeno.«²⁶ Pri gerundiju na *-do* Bohorič (BH 1584: S33–34) vse latinske primere (tako predložne kot brezpredložne) prevaja s slovenskimi glagolniki s predlogom. Zadnji primer komentira (BH 1584: S34): »Brez predloga te oblike govorjenja Slovenci tako rekoč ne izražajo.«²⁷ Ta primer in vse prejšnje Hipolit v celoti izpusti (HG 1715: 190, 203).

1.2.2 V slovenščini se takšna skladijska konstrukcija ne rabi, v BH 1584 je opozorjeno na drugačno rabo v slovenščini

Tudi tu Bohorič prevede latinski primer, vendar opozori, da je slovenski primer drugačen. V opombi h gerundivnemu skladu (BH 1584: S35) Bohorič prevede latinski primer (*Gratia salutandorum amicorum [< salutandi amicos] domum redij*) enako, kot je prevedel predhodni primer (kjer še ni šlo za pretvorbo v

²² »/H/aec formula non est flavis vřitata.«

²³ »Hac Ellipfi flavi non utuntur.«

²⁴ »Hic non perřpicitur vis huius formulae. Quia (moja krj) potest esse et nominativi et vocativi casus.

²⁵ »Neque haec formula est Slavica lingua vřitata, fed effortur per praepositionem cum suo casu ut iam dictum est.«

²⁶ »Non est vřitata haec locutio, nili jam dicto modo, flavis.«

²⁷ »Sine praepositione Slavi vix hanc loquendi formulam efferunt.«

gerundivni sklad). To komentira: »Toda Latinci isti stavek izražajo z deležnikom [= gerundivom] v istem sklonu, spolu in številu. /.../ Ta [slovenski prevod] pade v isto skupino kot prejšnji, ki sem ga že opisal.«²⁸ Tak primer je seveda s slovenskega vidika odveč, zato ga Hipolit utemeljeno izpusti (HG 1715: 204), enako pa ravna tudi v naslednjih dveh primerih (HG 1715: 212, 220). V poglavju o skladnji števnikov (BH 1584: S45) Bohorič primer rabe latinskih delilnih števnikov (*binae literae*) prevede kot »dva lista«. To komentira: »Slovinci ta obrazec izražajo z glavnimi števnikami.« Podobno pri opombi k tretjemu pravilu skladnje prislovov Bohorič (BH 1584: S54–55) poda latinski primer za vezavo roditeljskega prislovi (*Quoad eius fieri potest*), ki ga prevede kot: »/K/uliku nar vezh more biti«. To komentira: »Slovinci uporabljajo tukaj perifrazo in ta roditelj izražajo s presežnikom ob prislovu kolikosti.«²⁹ Na tem mestu naj opozorimo še na primer, kjer se s slovenščino ne sklada le del latinskih primerov, Hipolit pa zaradi tega izpusti cel odstavek (HG 1715: 192). Gre za Bohoričovo opombo v poglavju o glagolih s tožilnikom (BH 1584: S20), kjer nekatere fraze tudi v slovenščini sovpadajo z latinščino (npr. *feci damnum, dedi damnum – fem shkodo sturil*), druge pa ne (npr. *facere verba – govoriti*).

1.2.3 V slovenščini je takšna skladenjska konstrukcija manj primerna

V opombah k prvemu primeru skladnje glagola z imenovalniki Bohorič (BH 1584: S10) latinski primer (*Didicisse fideliter artes, emollit mores*) sicer prevede glede na latinščino: »/S/vetftu, kunsfti fe vuzhiti, v'mezhi nezhednoft, (hudo navado)«, vendar pa takoj doda: »Ta vzorec izražanja pa je redek. Slovinci raje rečejo *kadar fe en vuzhi* (torej: *quando quis discit*) namesto *didicisse*.«³⁰ Tudi ta primer je Hipolit izpustil (HG 1715: 184). Iz podobnega vzroka je verjetno izpustil tudi primer: »Marinji, je hudu« (BH 1584: S12), čeprav Bohorič nanj ne opozarja s podobnim komentarjem kot zgoraj.

1.2.4 V slovenščini se takšna skladenjska konstrukcija ne rabi ali nima enake razlikovalne vloge kot v latinščini, na kar v BH 1584 ni posebej opozorjeno, je pa razvidno, da je tak primer odveč

V poglavju o vezavi glagola z dajalnikom je Hipolit (HG 1715: 196) izločil dva primera, ko v slovenskem prevodu te vezave več ni (BH 1584: S25): *Praesto illi eruditione – Sem vuzhenefti od njega/koker on, Ibo animis contra, vel magnum praefstet Achilem – /Z/hem mu farzhnu pruti pojti, tar fi on lih bodi, ta veliku slovlen Achilles*. S podobnim vzrokom je izločil tudi primer v poglavju o dveh tožilnikih (HG 1715: 197), kjer latinski primer (*Inutile ferrum cingitur*) Bohorič (BH 1584: S27) prevaja kot: »Bo opašan s'nevrednim shelesom«.

²⁸ »Sed latini eandem sententiam per participio efferunt, eodem, genere, numero, et casu /.../, incidit in eandem cum priore, et iam profita ratione.«

²⁹ »Slavi vtuntur periphrafi et efferunt illum genitium cum Adverbio quantitatis, per superlativum.«

³⁰ »Verum rara est haec forma loquendi, potius dicunt Slavi: pro, didicisse, kadar fe en vuzhi, id est, quando quis discit.«

Nekoliko drugačen je primer iz poglavja o rabi besede *opus*, kjer druga točka (*Hic artis opus erit*; BH 1584: S8) v latinščini ne sovpa z izhodiščnim primerom (*Opus est arte*), v slovenščini pa (*Letukaj bo kunshti potreba – le potreba kunshti*). Zato jo je Hipolit lahko seveda utemeljeno izpustil (HG 1715: 184).

V to skupino bi lahko uvrstili tudi najdaljši Hipolitov izpust Bohoričevega besedila – gre za poglavje o različnih pomenih latinske *členice ut* ter o razliki med *ut* in *quod* (BH 1584: S56–58). Gre za vprašanje, ki se gledano v celoti slovenske slovnice neposredno ne dotika, četudi se nekateri slovenski in latinski primeri ujemajo.

1.2.5 Drugo

Poleg teh izpustov zasledimo še nekaj manj pomembnih. Hipolit tako v poglavju o tvornih neosebni glagolih (HG 1715: 213–215) izpusti nekatere slovenske prevode latinskih glagolov (BH 1584: S46–49), vendar ohrani za vsak latinski primer vsaj po en slovenski prevod. Zgolj za krajšanje gre verjetno tudi pri primeru *fidens animi* v poglavju o pridevnikih obilja (BH 1584: S5; HG 1715: 181), pri dveh primerih v konstrukcijah imena z ločilnikom (BH 1584: S7, HG 1715 183), pri dveh primerih apozicije (BH 1584: S9; HG 1715: 184), pri primeru za dativ namesto akuzativa pri antiptozi (BH 1584: S17; HG 1715: 190) ter pri treh primerih v poglavju o vezavi glagola z dajalnikom (BH 1584: S25; HG 1715: 196). Zanimiv primer krajšanja zasledimo tudi v opombi k prvemu pravilu skladnje glagolov z imenovalniki, kjer se je Hipolit med dvema glede na slovenski prevod sicer enakovredno *pravilnima* Bohoričevima primeroma (BH 1584: S8–9) odločil za drugega (*Ego ajo, tu negas*), ki je bolj informativen, drugega (*Tu das epulis accumbere divum*) pa je izpustil (HG 1715: 184).

Zaradi nejasnosti je izpustil verjetno tudi Bohoričev tretji primer pri skladnji števnikov (BH 1584: S45; HG 1715: 212) ter prvo opombo k tretjemu pravilu (*decet*) skladnje neosebni tvornih glagolov (BH 1584: S51; HG 1715: 217).

Izpustil je tudi Bohoričevo opombo, da je izražanje obilja s predlogom *od* (npr. *nar bogatišhi od njiv*) germanizem (BH 1584: S5; HG 1715: 181).³¹

Precej nesrečen izpust se je Hipolitu (HG 1715: 194) (verjetno po pomoti) zgodil pri razlagi vezave glagola *opomeniti*, iz katerega je izpustil besedilo, ki ga navajamo po Bohoriču – kot prečrtano (BH 1584: S22): »*Opomeniti* se namreč veže z ločilnikom: s predlogom *od*, ki zahteva ločilnik, ali brez predloga, na primer: *sem mejnil tebe tejte rezhi opomeniti*.«³² Ker razlagi sledi primer brez predloga, postane Hipolitovo besedilo nelogično.

³¹ »Est Germanifmus.«

³² »Opomeniti enim, construitur cum ablatiuo, cum praepositione, od, quae requirit ablatiuum, vel sine praepositione, ut *sem mejnil tebe tejte rezhi opomeniti*.«

V poglavju o presežnikih (BH 1584: S4) je izpustil primer (*Plato, doctifimus Graecorum*) in razlago za njim (HG 1715: 180), s čimer se je verjetno izognil tudi razlagi vezave posameznega predloga. Bohorič je pri vezavi predloga *iz* namreč glede na poglavje o predlogih v etimologiji naredil napako, saj bi se v skladu z njegovo teorijo moral *is* vezati z ločilnikom in ne z roditeljskim.

Izpustil je tudi odstavek, ki na podlagi latinskega primera (*Dolet Turcis, quod ab obfidione Viennensi repulsi sunt*) razlaga, da tako slovenščina kot nemščina »ne trpita« (latinske) konstrukcije tožilnika z nedoločnikom (BH 1584: S10; HG 1715: 184). Tako kot je knjigi o oblikoslovju izpustil Bohoričev *Preizkus oblikoslovja* (*Examen etymologiae*), je tudi v knjigi o skladnji izpustil *Preizkus skladnje* (*Examen syntaxeos*).

Za večino zgoraj opisanih izpustov lahko rečemo, da niso nastali brez premisleka in da so v duhu tedanjega časa, ko se slovnica začenja odmikati od latinskega modela in približevati ciljnemu jeziku.

2 Skladnja v rokopisni varianti slovnice iz leta 1755 (G 1755)

Rokopis G 1755 prinaša skrajšani prepis Hipolitove HG 1715. Priredba je narejena kvalitetno in s premislekom, izpuščeno pa je vse, kar se je dalo izpustiti, ne da bi bila okrnjena osnovna sporočilnost skladnje. Tako so izpuščeni primeri, ki so v HG 1715 prikazovali isto skladenjsko značilnost, če je skladenjski pojav razviden iz danega primera, pa je izpuščena tudi razlaga. V poglavjih o skladnji imena (HG 1715: 177–184; G 1755: 55a–57a) ter o skladnji glagolov z imenovalniki (HG 1715: 184–186; G 1755: 57b–58a) so tako na 17 mestih izpuščeni določeni primeri (največkrat po eden, ponekod več), na 23 mestih pa so izpuščene ali močno okrajšane razlage. Poglejmo si značilne primere takšnega izpuščanja in krajšanja:

a) izpuščanje primerov

HG 1715	G 1755
<i>Amor patriae, lubesen domovine. Enako pulvinar fatanae, polfhter sludija.</i> ³³	<i>Amor patriae, lubesen domovine</i> (55b).
<i>Superat quoniam fortuna fequamur, dokler nefrezha premaga, satu fe v'dajmo, ali bodimo pokorni. Prvi osebi glagolov bodimo in v'dajmo fe se ne ujemata [z imenovalnikom nefrezha].</i> ³⁴	<i>Superat quoniam fortuna fequamur, dokler nefrezha premaga, satu fe v'dajmo, tu se ne ujema prva oseba.</i> ³⁵

³³ »Amor patriae, lubesen domovine. Item pulvinar fatanae, polfhter sludija« (HG 1715: 179).

³⁴ Superat quoniam fortuna fequamur, dokler nefrezha premaga, satu fe v'dajmo, ali bodimo pokorni. Diffimulantur primae personae, in verbis bodimo et v'dajmo fe« (HG 1715: 184).

³⁵ »Superat quoniam fortuna fequamur, dokler nefrezha premaga, satu fe v'dajmo, hic diffimulatur prima persona« (G 1755: 57b).

b) izpuščanje razlage

HG 1715	G 1755
<i>Cupidus lucri</i> . Shelan dobizhka. Veže se z rodilnikom kot pri Latincih. ³⁶	<i>Cupidus lucri</i> . Shelan dobizhka (56b).
Akuzativ po sinekdohi, npr.: <i>Aethiops albus dentes</i> , Samurz je bejl na fobeh, se podaja z rodilnikom, izraža se s predlogom in sklonom, ki ga zahteva predlog. ³⁷	Akuzativ po sinekdohi, npr.: <i>Aethiops albus dentes</i> , Samurz je bejl na fobeh. ³⁸

c) krajšanje razlage

HG 1715	G 1755
Glagol imenovanja <i>jimenuje</i> ima na obeh straneh imenovalnik: <i>letu</i> in <i>mordrija</i> . ³⁹	Ima dva imenovalnika. ⁴⁰
Slovenska sintaksa ali skladnja delov govora se v veliki meri sklada z latinsko. ⁴¹	Slovenska skladnja se v veliki meri sklada z latinsko. ⁴²

Sicer večjih vsebinskih posegov v besedilo HG 1715 ni, tudi ni izpustov večjega dela besedila.

3 Skladnja v celovški izdaji slovnice iz leta 1758 (G 1758)

Tudi skladnja v G 1758⁴³ se naslanja na HG 1715 z določenimi izpuščanji in popravki. Ker prinaša G 1758 nemški prevod Hipolitovega besedila, lahko v tako dobljenem besedilu opazujemo številne nerodnosti in nedoslednosti. Najprej si bomo pogledali, kako je v G 1758 skrajšano Hipolitovo besedilo, nato pa bomo nekoliko natančneje obravnavali nedoslednosti v novem nemškem besedilu skladnje G 1758 ter vzroke zanje.

3.1 Krajšanje Hipolitovega besedila

G 1758 krajša Hipolitovo besedilo na številnih mestih, vendar pa ti izpusti

³⁶ »Cupidus lucri. Shelan dobizhka. Cum genitivo conftruitur, ut apud Latinos« (HG 1715: 181)

³⁷ »Accufativus per fynechdochen, ut: Aethiops albus dentes, Samurz je bejl na fobeh, redditur per genitivum, effertur cum praepofitione, et vi praepofitionis« (HG 1715: 182).

³⁸ »Accufativus per fynechdochen, ut: Aethiops albus dentes, Samurz je bejl na fobeh« (G 1755: 57a).

³⁹ »Nuncupandi verbum, jimenuje, habet utrinque nominativum, fcilicet, letu, et mordrija« (HG 1715: 186).

⁴⁰ »/H/abet duo Nominat.« (G 1755: 58a).

⁴¹ »Syntaxis Slavica feu partium orationis Constructio multum fe Latinis accomodat« (HG 1715: 177).

⁴² V G 1755 (55a) je izpuščeno glede na primer v prejšnji opombi: »feu partium orationis Constructio«.

⁴³ Številčenje strani je v G 1758 od str. 202 naprej napačno (202, 103, 104 itd.), vendar ga ohranjamo, ker navajamo samo mesta iz knjige o skladnji.

posameznih delov besedila praviloma nimajo posebnega vpliva na vsebino in so manj pomembni kot izpusti Bohoričevega besedila v HG 1715. Kljub temu pa lahko na podlagi njihovega popisa spremljamo nekatere težnje, ki jih je imel prirejevalec in prevajalec besedila G 1758. Razvrstimo jih lahko na pet skupin, kakor je razvidno iz spodnje tabele.

Poglavja, pravila ter latinski primeri v HG 1715 ⁴⁴	HG 1715, str.	manjka na str. v G 1758	komentirano pod točko
Caput I: DE SYNTAXI NOMINIS			
1. pravilo: <i>Constructio adjectivi et substantivi</i>			
[manjka del razlage]	178	195	1a
3. pravilo: <i>De substantivis</i>			
<i>Atticismus</i>			
quid hominis?	179	197	2
1. adverbia copiae et penuriae			
abunde fraudis	179	197	3
5. pravilo: <i>De superlativis</i>			
[manjka del razlage]	179	198	1a
7. pravilo: <i>De adiectivis copiae</i>			
infons caedis	182	200	3
integer vitae	182	200	3
purus sceleris	182	200	3
9. pravilo: <i>Accusativus per synechdochen</i>			
Aethiops albus dentes [manjka samo razlaga]	182	201	1č
Caput III: DE FIGURIS			
1. De syntefi			
pluit lapidibus	187	107	3
3. Syllepfis			
3. Tu et frater belle convenitis [manjka samo razlaga]	188	109	1c
4. Remo cum fratre Quirinus iura dabant	188	109	3

⁴⁴ Zaradi večje preglednosti praviloma navajamo samo (izpuščeni) izhodiščni latinski primer, z njim seveda zajemamo tudi slovenski prevod in/ali komentar.

4. De prolepsi			
Milites redeunt, hic ex Hispanijs, ille ex Gallijs	189	109	4
5. De synechdoche			
Miles, multo jam fractu membra labore	189	109	4
6. Antiptosis			
1. Urbem, quam statuo vetra est	189	109	4
2. Acceptum refero verbis, esse nocens	189	109	4
3. Quos illi laeta laborum, Ipſa fuis manibus nevit Sidonia Dido	189	109	4
7. Enallage			
1. Amantium irae amoris reintegratio est	190	109	4
Gens univerſa Veneti appellati	190	109	4
8. Evocatio			
Ego Virgilius lego	190	109	4
Obſervationes			
1. Nos miſeri plectimur	190	109	4
Beneficio affectus, malam refert gratiam	190	109	4
2. ego et Pomponius	190	109	4
3. In magnis laeſi rebus uterque fumus	190	109	4
Caput IV: DE SYNTAXI VERBORUM CUM OBLIQUIS			
1. pravilo: Verbum cum Accuſativo			
Obſervationes			
1. Et cum fortuna ſtatque caditque fides [manjka samo razlaga]	191	110	1b
2. pravilo: Verbi cum genitivo conſtructio			
1. Accuſandi exempla			
Obſervationes			
1. Inertiam accuſas aduſcentum [manjka razlaga]	192	111	1a
2. Negligentiae me accuſas [manjka del razlage]	192	111	1b
2. Memoriae exempla			

Observationes			
2. Misereor huius mulieris [manjka del razlage]	194	113	1a
3. Cum familiaribus commune periculum miserebantur [manjka del razlage]	194	113	1b
4. Discretior animi/animo [manjka del razlage]	195	114	1b
3. pravilo: <i>Dativus cum verbo</i>			
Dat veniam corvis [manjka del razlage]	195	114	1c
Observationes			
1. (studeo) [manjka del razlage]	195	114	1b
2. hoc vertitur illi vitio [manjka del razlage]	195	114	1b
3. interes confilijs	196	115	3
4. pravilo: <i>Eft pro habeo</i>			
1. Appendix			
Est mihi lucro [manjka del razlage]	196	115	1b
5. pravilo: <i>De duobus Accusativis</i>			
doceo te literas	197	116	4
Observationes			
1. Ea ne me celet, afvefeci filium	197	116	4
2. induo te tunicam	197	116	4
6. pravilo: [skladnja glagola z ločilnikom]			
3. Ablativus modi			
Observationes			
Implentur veteris Bachi pingvisque ferinae	198	116	2
7. pravilo: <i>Repellendi verba</i>			
Ignavum fucus pecus a praesepibus arcent	198	116	3
utor	198	116	2
victito	199	117	3
DE PASSIVIS			
<i>Ablativus passivus in Dativum mutatur</i>			
visus mihi [manjka del razlage]	200	118	1a

Obfervationes			
1. percutior gladio [manjka del razlage]	200	118	1b
2. doceor grammaticam	200	118	3
Caput V: DE INFINITIVIS			
1. pravilo: [<i>Infinitivi adduntur verbis ...</i>]			
cupio venire [manjka del razlage]	201	119	1a
2. pravilo: [<i>Accusativus praecedens Infinitivum ...</i>]			
ſpero noſtram amicitiam non agere teſtibus [manjka del razlage]	201	119	1a
4. pravilo: [<i>Cafus fequens infinitivum eſſe et ...</i>]			
Cato eſſe, quam videri bonus malebat	201	120	3
Obfervatio			
1. Ea certiſſima putabo, quae ex te cognovero	202	120	2
Caput VI: DE GERUNDIIS			
<i>na -do</i>			
Nota			
Non ſum ſoluendo	203	122	2
Caput VII: DE SUPINIS			
MERCANDI VERBA			
2. Non vendo pluris quam alii, fortaſſe etiam minoris [manjka del razlage]	205	124	1a
Obfervatio			
quanto precio emiſti [manjka del razlage]	205	125	1a
3. pili [manjka slovenski prevod]	205	125	5
huius non faciam	205	125	2
4. glorioſa ſapientia non magno aeſtimanda eſt [manjkajo nekateri primeri izrazov]	206	125	1c
Valeo			
mina valet decem coronis	206	125	2
Caput VIII: NOMINA TEMPORIS			
1. ſuperioribus diebus veni in Cumanum [manjka del razlage]	206	126	1a

2.			
Obfervatio			
id aetatis	207	126	2
MENSURAE ET SPACIA			
Obfervatio			
1. Tota cohors pede non est altior uno [manjka del razlage]	207	127	1a
Spacia			
Cum abellēm ab Amano, iter unius diei [manjka del razlage]	208	127	1c
Obfervatio			
1. Nec longis inter fe paßibus abfunt	208	127	2
2. Millia, qui nouies diftat ab urbe decem	208	127	2
Caput IX: PROPRIA VRBIUM			
5. pravilo: De loco			
Redijt Carhagine Regulus [manjka del razlage]	210	130	1c
Per locum			
hac iter facio [manjka del razlage]	210	130	1č
Vna femper militiae et domi fuimus	211	131	2
Caput X: NUMERI SYNTAXIS			
Ordinis numerorum ufus			
tertio quoque die venire folet	212	133	3
Caput XI: DE IMPERSONALIBVS			
De impersonalibus activis			
1. pravilo: De ijs, quae perfonam genituo defignant			
Obfervatio			
1. [manjka del razlage]	214	135	1b
2. pravilo: De verbis imperfonalibus, quae cum Dativo conftruuntur			
convenit, restat	216	137	3
4. pravilo: [impersonalia patheticae]			
[manjka začetni del razlage]	217	139	1b

5. pravilo			
debet adolescentiam delictorum pudere	218	139	3
Caput XII: DE PARTICIPIIS			
3. pravilo: [<i>duo ablativi coniunguntur ...</i>]			
Imperante Maximiliano, Veneti grauitè afflicti sunt [manjka del razlage]	219	140	1b
4. pravilo: [<i>participia pro Infinitivis</i>]			
opus est maturato [manjka del razlage]	219	140	1c
Caput XIII: DE ADVERBIIS			
4. obuiam illi proceßimus [manjka del razlage]	220	142	1a
Caput XIV: 1. DE CONIUNCTIONE			
Rari quippe boni, vix sunt numero totidem, quod Thebarum Portae, vel diuitis hostia Nili [manjka del razlage]	221	143	1c
3. DE INTERIECTIONIBUS			
4. sic omnia fati in peius ruere et retro sublapfa referri	222	144	2
Ah tantam ne rem, tam negligenter agere	222	144	2
4. DE METAPLASMIS QUIBUSDAM SPECIEBUS			
[manjkajo naslovi odstavkov]	223	145	5
5. DE PROSODIA SEU ACCENTU			
2. [manjka nekaj primerov]	224	146	5
3., 5.	224	146	5

3.1.1 Izpuščanje ali krajšanje razlage

a) Omembe latinščine, nemščine in slovenščine

G 1758 je največkrat izpuščal opozorila glede stanja v latinščini, kar je povsem razumljivo, saj so vsi latinski primeri prevedeni v nemščino. Tako je izpustil naslednje Hipolitove opombe: »(isto razmerje) kot pri Latincih«⁴⁵ (HG 1715: 178, G 1758: 195; HG 1715: 200, G 1758: 118; HG 1715: 207, G 1758: 127), »(ta obrazec) se sklada z latinskim jezikom«⁴⁶ (HG 1715: 201, G 1758: 119; HG 1715: 205, G 1758: 124). Večkrat se mu tudi ni zdelo

⁴⁵ »/.../ (eadem quoque ratio,) quae apud Latinos /.../«, »/.../ quemadmodum apud Latinos /.../«

⁴⁶ »/.../ convenit haec formula cum latino fermone /.../«, »/.../ convenit cum lingua Latina /.../«

potrebno posebej poudarjati, da govori o slovenskem jeziku, zato je izpuščal oznake, kot so »kranjski jezik«⁴⁷ (HG 1715: 179, G 1758: 198), »v ljudskem jeziku« (vulgo; HG 1715: 194, G 1758: 113), »Slovenci in Nemci«⁴⁸ (HG 1715: 192, G 1758: 111), »Slovenci« (Slavi; HG 1715: 205, G 1758: 125), »v slovenskem jeziku« (in Slavica lingua; HG 1715: 206, G 1758: 126), »kar je zelo pogosto pri Slovencih«⁴⁹ (HG 1715: 220, G 1758: 142). Ponekod je izpuščal celo primerjavo z nemščino, predvsem zaradi smiselnosti besedila, ker je zdaj nemščina v skladnji igrala vlogo izhodiščnega jezika: »To je scela nemška zveza, saj Nemci pravijo: das vñfere freundschaftt«⁵⁰ (HG 1715: 201, G 1758: 119). Vendar takšno izpuščanje ni bilo dosledno.

b) Krajšanje ali izpuščanje iz vsebinskih razlogov

Večkrat je G 1758 izpustil ali skrajšal razlago, da bi se izognil napačni ali nepopolni formulaciji, ki bi nastopila, ker ni bilo več latinskega izhodiščnega primera. Tako na primer Hipolit (HG 1758: 194) govori o vezavi glagola *miferor*, ki spada v latinsko »prvo konjugacijo«, G 1758 (113) pa ta del razlage izpusti, saj ne velja za nemški primer. S takimi izpusti (delov) razlage je lahko besedilo izboljšal ali pa povzročil še večjo nejasnost – kot npr. pri primeru vezave glagola *studeo* – *jeft se tiga/te rezhi fliffam*, kjer ni pojasnjeno, da se v nemščini in slovenščini ta glagol ne veže z dajalnikom, kot napoveduje naslov poglavja (npr. HG 1715: 195, G 1758: 114). Podobni primeri so v preglednici označeni z 1b.

c) Krajšanje ali izpuščanje iz ekonomičnih razlogov

Večkrat je v G 1758 razlaga skrajšana ali izpuščena, ker je bila razvidna iz nemškega ali slovenskega primera. Za silepso oseb (HG 1715: 188) poda Hipolit na primer naslednji primer, ki ga navede tudi G 1758 (109): »Tu et frater belle convenitis, Ti inu brat fe lipu glihate.« Iz slovenskega primera je razvidna tudi vsebina, ki jo ima Hipolit v razlagi: »Ti in brat sta različnih oseb, povezana sta z veznikom, k njima pa se daje glagol v množini *glihate* v osebi, ki je prednostna.«⁵¹ Zato G 1758 razlago izpusti. Podobni primeri so v preglednici označeni z 1c.

č) Krajšanje ali izpuščanje zaradi nejasnosti v HG 1715

Razlago je lahko izpustil tudi zaradi njene nejasnosti v predlogi. Hipolit ima tako po Bohoriču izražanje akuzativa s sinekdoho opisano takole (HG 1715: 182): »*Aethiops albus dentes, Samurz je bejl na fobeh*, izraža se z rodilnikom, in sicer s predlogom in vezavo predloga.«⁵² (Tudi v skladu z Bohoričevo teorijo) *na fobeh* ni rodilnik, kar je verjetno botrovalo tudi izločitvi razlage v G 1758 (201). Podobni primeri so v preglednici označeni z 1č.

⁴⁷ »Carniolana lingua«.

⁴⁸ »Slavi /.../ quemadmodum et Germani /.../«

⁴⁹ »/.../ quod frequentillimum est apud Slavos /.../«

⁵⁰ »Plane Germanica phrafi. Nam Germani dicunt: das vñfere freundschaftt.«

⁵¹ »Substantivis Ti et Brat, diverfarum perforarum, conjunctione conjunctis, adjicitur verbum plurale, Glihate, ut digniori, in perfona.«

⁵² »Redditur per genitivum, effertur cum praepositione, et vi praepositionis.«

3.1.2 Izpuščanje primerov (tudi skupaj z razlago), kjer tako nemški kakor slovenski prevod latinskega primera ne bi imela več ustrezne sporočilnosti

V opombah k poglavju o ločilniku vzroka (HG 1715: 198, G 1758: 116) na primer izpusti opombo, kdaj je (v latinščini) možna tudi vezava z rodilnikom, saj ne nemščina ne slovenščina takšne vezave nimata. Podobni primeri so v preglednici označeni z 2.

3.1.3 Izpuščanje primerov (tudi skupaj z razlago) iz drugih vzrokov (krajšanje)

G 1758 izpušča tudi primere, ki krajšajo besedilo skladnje brez posebnih posledic za vsebino. Tako na primer v poglavju o prislovih izobilja (HG 1715: 179, G 1758: 197) izpusti primer: »Abunde fraudis. Obilu golufie«, ker poglavje že vsebuje podoben primer: »/P/arum sapientiae. Malu modrufti«. Podobni primeri so v preglednici označeni s 3.

3.1.4 Daljša izpusta

G 1758 naredi tudi dva opaznejša posega v besedilo:

1. izpusti vse figure razen sinteze in silepse: prolepso, sinekdoho, antiptozo, enalago in evokacijo (HG 1715: 189–191; G 1758: 109). Glede na siceršnja merila za izpuščanje je najverjetneje, da je šlo pri tem zgolj za željo po krajšanju, saj ta poglavja ne vsebujejo nobenih problemov, na katere ne bi G 1758 naletel tudi drugod;
2. izpusti celotno poglavje o vezavi glagola z dvema tožilnikoma (HG 1715: 197, G 1758: 116). Tu je bil verjetno vzrok za izpust to, da noben slovenski primer dveh tožilnikov nima (imel bi jih le prvi nemški primer).

3.1.5 Drugo

Poleg tega v G 1758 enkrat po pomoti manjka slovenski prevod (*pili – sa en lafs*; HG 1715: 205, G 1758: 125), v poglavju o nekaterih vrstah metaplazma (HG 1715: 223, G 1758: 145) pa manjkajo naslovi odstavkov. Temeljiteje je skrajšano tudi poglavje o prozodiji in naglasu, ki je v veliki meri poenostavljeno (HG 1715: 223–224, G 1758: 145–146). Izpuščeni so primeri z naglasom na zadnjem zlogu v drugi točki, prav tako pa sta izpuščeni tudi točki 3 in 5. Tako dobljena informacija o naglaševanju je še bolj nepopolna, kot sta bili Bohoričeva in Hipolitova.

3. 2. Nedoslednosti kot posledice prevajanja slovnice v nemščino

Skladenjski del slovnice je Bohorič tesno naslonil na Melanchthonovo predlogo latinske skladnje. Izhodišče Bohoričeve slovnice so tako predstavljali latinski primeri, ki jih je Bohorič prevajal v slovenščino, jih nato komentiral in opisoval morebitna odstopanja od latinskega primera ali ujemanje z njim (Ahačič 2007: 192). Hipolitova priredba, po kateri je prevajal G 1758, od Bohoričevega modela ni odstopala, saj besedila v večji meri ni spreminjala. G 1758 pa je latinsko besedilo prevajal v nemščino. V nemščino je tako prevajal tudi izhodiščne latinske primere, ki so v nemščini večkrat dobili povsem drug značaj. Ker je obenem precej nekritično prevajal tudi razlage odnosov med slovenskimi prevodi in latinskimi primeri (ki jih v novem prevodu seveda ni bilo več, ker ni bilo več latinskega besedila!), so se mu zapisale številne nedoslednosti. Tako prevedeno besedilo je imelo namreč smisel samo, kadar se je slovenski primer ujemal s pravilom iz latinske slovnice ali kadar sta po slovničnih značilnostih sovpadla vsaj (zdaj izpuščeni) latinski primer in nemški prevod. V vseh ostalih primerih je prišlo do nekoliko nenavadne situacije, saj se ne nemški ne slovenski primer nista več ujemala z izhodiščnim pravilom ali razlago.

Številne nedoslednosti in napake knjige o skladnji v G 1758 lahko strnemo v sedem skupin, kakor je razvidno iz spodnje tabele. Pri tem ne navajamo mest, ki so bila pomanjkljiva že pri Bohoriču in Hipolitu, ter mest, pri katerih najdemo vsaj neko osnovno sporočilnost. Upoštevati moramo tudi razvrstitev slovenskih in nemških sklonov, kakor jih pojmuje Bohoričeva originalna predloga (npr. slovenski ločilnik = *od* + rod., nemški ločilnik = *von* + dajalnik), saj takšnih oznak ne moremo šteti za napačne, četudi se seveda ne skladajo s sodobno slovnično teorijo.

Poglavje, številka pravila/razdelka/ [opombe]; če je potrebno, še slovenski ali nemški primer, na katerega se nanaša komentar (G 1758)	G 1758, str.	vrsta napake ali nedoslednosti
I. VON DEM SYNTAX DER NENNWÖRTER		
2.1. in genere neutro	195	7
4.[1.] deſto, wie	198	5
5. weit	198	4
6. [predvsem:] aus, unter	199	1
7.	200	1
9.	201	3
10. an Augen wehe leyden	201	1
10. ein Türeck	201	1

10. lobwürdig	201	1
11. dekliza, zhedne fhtalti	202	6
12.2.	102	6
II. VON DEM SYNTAX DEREN VERBORUM		
3.	105	6
4.	105	2
III. VON DENEN FIGUREN		
Syntesis, 2.	106	1 + 2
Syntesis, 3.	106	1 + 2
Zeugma, 2	108	2
IV. VON DEN SYNTAX DEREN VERBORUM MIT DEN ÜBRIGEN CASIBUS		
1.[1.]	110	3
2. [Anklag] hudiga djanja	111	6
2. [Anklag] zhem te lih tigaiſtiga greiha obtoshiti	111	3
2. [1.]	113	1 + 6
3. ich beſleiße, verlege mich auf dieſe Sach	114	3 + 1
4. jimam ozheta doma	115	1
/6./ [Ablativus einer Weiß] der Krieg iſt unglaublich gefchwind vollendet worden	116	1 + 2
[Deponentia]	118	1
V. VON DENEN INFINITIVIS		
2.	119	1
4. [Anmerkung]	120	6
VI. VON DENEN GERUNDIIS		
[in di, in dum, in do]	120–122	1
[in dum]	121	6
VII. VON DENEN SUPINIS		
1.	123	1
2.	123	1
Die verba einer Handlung		
1.	124	1
[Anmerkung]	125	1

VIII. VON DENEN NOMINIBUS EINER ZEIT		
1.	126	1
2.	126	1
3. mit zweyen Accufativis	127	7
IX. VON DENEN NOMINIBUS PROPRIIS DEREN STÄDTEN		
1.	129	1
2. in der dritten Declination	130	1
[Anmerckung] 1. auch ... mit beygefetzten praepositionibus	130	1
[Anmerckung] von Haus, von dem Feld itd.	[131]	5
XI. VON DENEN IMPERSONALIBUS PASSIVIS	133–134	6
VON DENEN IMPERSONALIBUS [ACTIVIS]		
1.	134	1
1.[1.]	135	6
1.[4.]	136	1
1.[5]	136	3
3.	138	1
XII. VON DENEN PARTICIPIIS		
2.	140	3 + 1

3.2.1 Pravilo/primer/naslov ne velja ne za nemščino ne za slovenščino

Najpogostejša nedoslednost v G 1758 so primeri, ko tako nemški kakor slovenski primer ali pravilo ne veljata ne za stanje v nemščini ne za stanje v slovenščini. Oglejmo si nekaj tipičnih primerov.

V poglavju o rabi glagola *esse* namesto *habere* (HG 1715: 196) je pri Hipolitu lepo ohranjena Bohoričeva primerjava med latinščino in slovenščino: v latinščini se rabi konstrukcija *est mihi [daj.] domi pater [im.]*, v slovenščini pa se rabi za ta primer drugačna konstrukcija – glagol *imeti*, ki se veže s tožilnikom. G 1758 (115) je latinski primer prevedel v nemščino, kjer je dobil enake lastnosti kot slovenski primer (*ich hab einen Vatter zu Haus*), kljub temu pa je ohranil staro razlago, ki ni več veljala, saj se je nanašala na latinski primer: »Slovenci izražajo dajalnik z glagolom *imam*, ki pomeni ‘imam’ in s tožilnikom *ozheta*.«⁵³ Razlaga se tako nanaša na konstrukcijo, ki je v G 1758 ni.

⁵³ »Erklären die Windfischen den Dativum mit dem Verbo jimam, welches haben heiffet, und den Accufativum ozheta.«

Poglavje o konstrukcijah z ločilnikom je v HG 1715 kot izhodišče vsebovalo latinske primere rabe ločilnika, temu pa so sledili slovenski prevodi teh konstrukcij, ki so bili večinoma ustrezno komentirani, saj so po skladijskih značilnostih odstopali od latinskih primerov. G 1758 je latinske primere prevedel v nemščino, zaradi česar pri večini primerov ni bilo več ločilnika ne v nemščini ne v slovenščini. Latinski primer takšne konstrukcije z ločilnikom – *natione Turca* (HG 1715: 183) – je tako v nemščino preveden kot *ein Türck* (z imenovalnikom; G 1758: 201), v slovenščino pa kot *turškiga naroda* (torej z roditeljskim – tudi glede na Bohoričevo pojmovanje sklonov). Temu je dodan prevod komentarja: »[Rabi se] v roditeljski brez predloga.«⁵⁴ Primera torej ne ustrežata naslovu, razlaga pa ne nemškemu primeru.

Nekritično prevajanje je vodilo do nekaterih povsem napačnih razlag, ki so bralca bolj zavajale, kot da bi ga o čem poučile. V opombi pri *glagolih trgovanja* tako na primer beremo (G 1758: 124–125): »Kadar tem besedam [*kaku dragu, taku dragu* itd. za lat. *quanti, tanti* itd.] dodamo samostalnike, jih moramo postaviti v ločilnik, npr. *Wie theuer haft du das Buch gekauffet* [ni ločilnika!], *kaku dragu fi ti bukve kupou* [ni ločilnika!], lahko rečemo tudi za *kuliku*.«⁵⁵

Kadar je poleg tega G 1758 še narobe razumel poudarek v besedilu HG 1715, je nastajala popolna zmeda. Pri Hipolitu na primer beremo v poglavju o izražanju časovnih pomenov s skloni naslednje (HG 1715: 206–207): »Tožilnik je pogostejši [kot ločilnik, o katerem govori v prejšnjem primeru], kadar označujemo trajanje ali nepretrgan čas, npr. *Una cum gente tot annos* [tož.] *bella gero, s'enim famim folkom, tuliku lejt se vojkujem*. Glagol *se vojkujem* zahteva roditeljski s prislovom, kar je aticizem, *tuliko lejt*.«⁵⁶ G 1758 (126) pa je to prevedel in priredil takole (G 1758: 126): »**Tožilnik se pri Slovencih** rabi pogosteje kot **ločilnik** [iz prejšnjega razdelka pa je razvidno, da se ločilnik sploh ne rabi], npr. *mit diesen einzigen Volck stehe ich schon lange Jahr zu Feld, s'enim famim folkam, tuliku lejt* [ni tožilnika!] *se vojkujem*. Glagol *se vojkujem* zahteva **roditeljski** s prislovom *tuliku*.«⁵⁷

Ponekod je vidno, da je želel G 1758 besedilo prilagoditi tako, da bi bolj ustrezalo dejanskemu stanju, a mu ni uspelo. O skladu krajevnih imen pri Hipolitu (HG

⁵⁴ »In Genitivo ohne Praeposition.«

⁵⁵ »Wann aber zu diesen Wörtern die Substantiva beygefetzt werden, alsdann werden sie in Ablativum gefetzt, v. g. Wie theuer haft du das Buch gekauffet, kaku dragu fi ti bukve kupou, es kan auch gefagt werden sa kuliku.«

⁵⁶ »Accusativus est frequentior, cum durationem significamus seu continuum tempus: ut: *Una cum gente tot annos* [tož.] *bella gero, s'enim famim folkom, tuliku lejt se vojkujem*. Verbum, *se vojkujem*, adficit genitivum cum Adverbio per atticifinum, *tuliku lejt*.«

⁵⁷ Besede v prevodu okrepil avtor prispevka. »Der Accusativus wird bey denen Windischen öftters als den Ablativus gebraucht, v. g. mit diesen einzigen Volck stehe ich schon lange Jahr zu Feld, s'enim famim folkam, tuliku lejt se vojkujem, regiert einen Genitivum mit dem Adverbio tuliku.«

1715: 209) beremo: »Krajevna imena prve ali druge [latinske] sklanjatve, ki jih [v latinščini] postavimo v roditeljski, označujejo nahajanje v kraju, npr. *fum Romae* [rod.] ali *fum in urbe Roma* [loč.], *fem v'Rimu*. To se izraža [v slovenščini] z dajalnikom s predlogom. Slovenci namreč teh sklonov [mišljen je mestnik, ki je pojmovan kot dajalnik s predlogom in posebnimi končnicami] ne izražajo brez predloga.«⁵⁸ V G 1758 (129) je to besedilo nekoliko skrajšano, vendar je kljub temu napačno: »Krajevna imena prve in druge sklanjatve v ednini imajo pomen nahajanja v kraju, npr. *ich bin zu Rom*, *sem v'Rimu*, ali *sem v'mestu Rimu*.«⁵⁹ G 1758 je sicer izpustil razlago, da gre (v latinščini) za roditeljski, saj za slovenščino in nemščino ne drži, pustil pa je razlago, da gre za edninske samostalnike prve in druge sklanjatve, kar ne drži, saj se v slovenščini in nemščini enako obnašajo krajevna imena vseh deklinacij tako v ednini kakor v množini.

V opombi k poglavju o skladu krajevnih imen pa je G 1758 (130–131) prevedel pravilo, ki v resnici velja za vse slovenske (in nemške) primere: »Najdejo se tudi krajevna imena, ob katerih mora stati predlog [v slovenščini in nemščini so samo takšna krajevna imena, v latinščini pa je to res izjema!], npr. *Er ift nach Meffanam gekommen*, je *prifhel k'Meffani* ali *v'Meffano*. Pri teh rabimo dajalnik ali tožilnik.«⁶⁰ Primerov, kot so opisani v tem poglavju, je v G 1758 zelo veliko, v preglednici pa so označeni z 1.

3.2.2 Nemški primer je izrazito neustrezen

Tu so zajeti samo primeri, kjer bi bil nemški primer lahko ustrezen, pa ni, ali kjer je nemški primer do te mere neustrezen, da bi ga bilo bolje izpustiti; niso pa zajeti primeri, kjer gre v nemščini zgolj za nekoliko drugačno slovnično kategorijo. V preglednici so ti primeri označeni z 2.

Tipičen primer najdemo v poglavju o zevgmi (delnem ujemanju) v številu (G 1758: 108). Medtem ko slovenski primer ustreza pravilu (*letukaj njegovu oroshje*, *letukaj fo njegova kula bila*), saj sta en samostalnik in glagol v množini, drug samostalnik pa je v ednini, pa nemški primer pravilu ne ustreza, čeprav bi lahko. Pomožni glagol se namreč v nemškem primeru ponovi v obeh številih: »Diefte feynd feine Waffen, und diefer ift fein Waagen gewefen«, zaradi česar primer ni smiseln.

⁵⁸ Urbium nomina propria primae vel secundae declinationis singularia in genitivo posita, significant in loco: ut *fum Romae*, et *fum in urbe Roma*, *sem v'Rimu*, Dativo construitur cum praepositione. Nam citra praepositionem non efferunt Slavi hos casus.«

⁵⁹ »Die nomina deren Städten der ersten und anderten Declination sing. num. haben die Bedeutung an dem Orth, als: *ich bin zu Rom*, *sem v'Rimu*, oder *sem v'mestu Rimu*.«

⁶⁰ »Es werden auch die Nomina deren Städten mit beygefetzten praepositionibus gefunden, v. g. *Er ift nach Meffanam gekommen*, je *prifhel k'Meffani*, oder *v'Meffano*, diefe werden mit einem Dativo und Accufativo gemacht.«

3.2.3 Pravilo je nerazumljivo/pravila ni, primeri pa so nerazumljivi

Več poglavij bi bilo povsem smiselnih, če bi prevajalec v G 1758 pustil še latinski primer, tako pa se besedilo povsem očitno sklicuje na nekaj, česar v besedilu ni. Pri 5. opombi k tvornim neosebni glagolom se tako na primer celotno besedilo nanaša na besedico *illud* ('to' v imenovalniku) v latinskem primeru (*illud mea magni interest, te ut videam*; HG 1715: 215). Ker je latinski primer izpuščen, je tudi pravilo v G 1758 povsem nerazumljivo (G 1758: 136): »Včasih stoji spredaj imenovalnik: *An diefem* [daj.] *liegt mir vil daran, daß ich dich fehe, Na letim* [»daj.«] *meni veliku leshi, da te vidim*. Tu se imenovalnik spremeni v dajalnik, saj se predlog *na* veže z dajalnikom.«⁶¹ Imenovalnika, o katerem govori pravilo, ni nikjer.

Na drugem mestu je G 1758 izpustil razlago naslednjega pravila skladnje glagolov (HG 1715: 191): »Samostojna glagola *obſtoji* in *pade* uresničujeta stavek brez stranskih sklonov«,⁶² pustil pa je primer. Medtem ko je slovenski primer ustrezen (*s'rezho red obſtoji tar pade savupajnje*), pa je nemški primer (*Treu und Glauben iſt veränderlich, gleich wie das Glück*; G 1758: 110) popolnoma neustrezno preveden, saj zaradi njega postane celotno poglavje povsem nerazumljivo. Latinska glagola, o katerih pravilo govori, je namreč G 1758 izrazil kar z *iſt veränderlich*. Takšni primeri so v preglednici označeni s 3.

3.2.4 Napovedane besede ni ne v nemščini ne v slovenščini

Enkrat zaradi prevajanja brez razmiselka G 1758 celo napove obravnavo rabe nemške besede, ki je nato v primerih ni. Pri Hipolitu namreč beremo (HG 1715: 180–181): »**Longe**. **Longe** omnium praefantiffimus orator fuit Cicero. Cicero je bil **zhes** vſe beſſednike beſſednik«. ⁶³ V G 1758 (198–199) pa beremo: »**Weit**: Cicero iſt **aus** allen der vornehmſte Redner gewefen. Cicero je bil **zhes** vſe beſſednike beſſednik« – besede *weit* v primeru sploh ni.

3.2.5 Nepotrebna ponavljanja

Zaradi različnih pomenov in slovničnih lastnosti latinskih in nemških besed je pri prevajanju prihajalo tudi do nepotrebnih ponavljanj. V poglavju o členicah, ki se jih rabi pri primerniku, je G 1758 (197–198) tako prevedel latinska izraza z različnima primeroma *quo* in *quanto* (HG 1715: 180) kot *wie*, latinska izraza z različnima primeroma *hoc* in *tanto* (HG 1715: 80) pa kot *deſto*, zaradi česar

⁶¹ »Bisweilen gehet der Nomin. vorher, An diefem liegt mir daran, daß ich dich fehe, Na letim meni veliku leshi, da te vidim, allhier wird der Nominat. in Dativum verkehret, weil die praepofit. na einen Dativum regirt.«

⁶² »Verba abſoluta, obſtoji et pade, abſolvunt ſententiam ſine obliquis.«

⁶³ Okrepil avtor prispevka.

je prišlo v novem besedilu do nepotrebnega ponavljanja, saj se isti nemški izraz (ki je v primeru *wie* tudi obkrajšan enako preveden v slovenščino – kot *kuliku*) obravnava, kot da bi šlo za dva različna izraza. Podobno je storil pri prevodu latinskih posebnosti pri skladu krajevnih imen (G 1758: 119, HG 1715: 211), kjer je v nemščini in slovenščini ponavljal enakovrstne primere, ki v nemščini in slovenščini sploh niso posebnosti (*von Haus – is/od doma, von dem Feld – is pula* itd.), saj nemščina in slovenščina sklada krajevnih imen nimata.

3.2.6 Sklicevanje na latinščino

Omenili smo že, da G 1758 ohranja vsebino, ki so jo narekovali latinski primeri, čeprav te primere izpušča. Zanimivo pa je, da se na te primere večkrat v besedilu tudi sklicuje (še posebej če se je nanje skliceval tudi Hipolit v svojem besedilu) – tudi takrat, ko bi se lahko skliceval na navedeni nemški primer, npr. (G 1758: 111): »/E/r beſchuldiget feinen Schwager eines Lafters, fvojga feta hudiga djanja dolshi. Glagol *dolshi* se veže z rodilnikom *hudiga djanja*, kakor pri Latincih.«⁶⁴ Primeri, ko se G 1758 sklicuje na latinščino, so v preglednici označeni s 6.

3.2.7 Stvarne napake

Glede na Hipolitovo besedilo (HG 1715: 178) se je v G 1758 (195) zapisal napačen spol: »*Lifi* in *kateri* se ujemata v spolu in številu, kajti oba sta v srednjem [pravilno: moškem!] spolu in v ednini.«⁶⁵ Podobno se je v G 1758 (127) glede na Hipolitovo besedilo (HG 1715: 207) zapisal napačen sklon (tožilnik namesto ločilnika – glede na določitev sklonov v knjigi o etimologiji bi bilo sicer pravilno: dajalnik).

4 Poglavlje o skladnji v obravnavanih treh priredbah Bohoričeve slovnice nam ne odstira vseh razlik med posameznimi priredbami, daje pa nam najboljši vpogled v njihova medsebojna razmerja in v povprečno kvaliteto priredb. Kaže nam, da Hipolitova ter rokopisna in jezuitska priredba Bohoričeve slovnice še zdaleč niso zgolj prepisi z nepomembnimi spremembami, ampak nove, avtorsko zaznamovane izdaje – pa naj bo to v dobrem ali slabem pomenu besede.

Navedeni viri in literatura

Ahačič, Kozma, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Založba ZRC, ZRC SAZU.

⁶⁴ »/E/r beſchuldiget feinen Schwager eines Lafters, fvojga feta hudiga djanja dolshi. dieſes Verbum dolshi, regiert einen Genitivum, nemlich hudiga djanja wie bey denen Lateinern.«

⁶⁵ »Lift und kateri ſtimmen in Genere und Numero übereins, dann beyde feynd in Genere neutro, und in Numero ſingulari.«

Ahačič, Kozma, 2008: Govor in njegov zapis v prvih stoletjih zgodovine slovenskega knjižnega jezika. Primož Vitez (ur.): *Spisi o govoru*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (v tisku).

BH 1584 = Bohorič, Adam, 1584: *Arcticae horulae fuccifivae*. Wittenberg.

Bohorizh, Adam, 1987: *Arcticae horulae succisivae – Zimske urice proste*. Prevedel in spremno študijo napisal Jože Toporišič. Maribor: Založba Obzorja.

G 1755 = Annon., 1755: *Grammatica Latino-Germanico-Slavonica*. S. I. (rokopis, BSB cod. Slav. 8; kopija v NUK-u, inv. št. 6/2007).

G 1758 = Annon., 1758: *Grammatica oder Windisches Sprach-Buch*. Celovec: Kleinmayr.

Hahn, Josef, 1971: Zu Cod. Slav. 8 der Bayerischen Staatsbibliothek. Berčič, Branko (ur.): *Adam Bohorič: Arcticae horulae: Die erste Grammatik der slowenischen Sprache*. München: Rudolf Trofenik. 140–143.

HG 1715 = Hipolit Novomeški, 1715: *Grammatica Latino-Germanico-Slavonica*. Ljubljana: J. G. Mayr.

Kastelec, Matija, 1678: *Bratoufke buquice S. Roshenkranza /.../ Gradec – Ljubljana: skusi widmanfletterske erbe, vsakladi Joannesa Helma*.

Kopitar, Jernej, 1808: *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*. Ljubljana: Wilhelm Heinrich Korn.

Orožen, Martina, 2003: Začetki slovenske jezikoslovne misli. *Razvoj slovenske jezikoslovne misli* (Zora 26). Maribor: Slavistično društvo. 382–390.

Simoniti, Primož, 1972: *Sloveniae scriptores Latini recentioris aetatis: Opera scriptorum latinorum Sloveniae usque ad annum MDCCXLVIII typis edita: Bibliographiae fundamenta*. Zagreb, Ljubljana: Editio Academiae scientiarum et artium Slovenicae et Instituti historici Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium.

Slodnjak, Anton, 1971: Die Wirkung der Arcticae horulae von Adam Bohorič auf das Schrifttum in den slowenischen Ländern von 1584 bis 1809. Branko Berčič (ur.): *Adam Bohorič: Arcticae horulae: Die erste Grammatik der slowenischen Sprache*. München: Rudolf Trofenik. 122–134.

Springhetti, Emilio, 1961–62: Storia e fortuna della Grammatica di Emmanuele Alvares, S. J. *Humanitas* 13–14. 283–304.

Toporišič, Jože, 1984: Prva slovenska skladnja. *Slavistična revija* 32/3. 159–181.

Toporišič, Jože, 1988: Slovnica ali Slovenja jezikovna knjiga 1758. Wiener slavistische Almanach 22. 227–236.

Toporišič, Jože, 2003: Oblikoslovje v celovški slovnici ali Slovenji jezikovni knjigi. *Oblikoslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 331–334.